

Kolodyazhnaya I. V.

Donetsk National University of Economy and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

INNOVATIVE APPROACHES TO THE FOOD INDUSTRY ENTERPRISES DEVELOPMENT AS A PREREQUISITE FOR SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH

Summary

The article analyzes the innovative activity of food industry enterprises. It's also assessed of their innovativeness level and the ability to update fixed assets under conditions of uncertainty post-crisis period. Were evaluated the opportunities of the industry to transformational change on the basis of innovative-investment approach and the necessity of creating conditions conducive of innovative processes development in the industry.

Keywords: investment, innovative activity, innovative processes, transformational change, food production.

УДК 330.4

Кузьміна О. В.

Приазовський державний технічний університет

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЇ ЇХНЬОЇ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ

Розглянуто теоретичні аспекти характерних рис розвитку на макрорівні. Установлено сутність процесу збалансованого розвитку економіки як системи, що продукує організаційну синергію. Здійснено комплексний аналіз розвитку економіки України та окреслено місце промисловості в реальному секторі економіки. Проведено структурну оцінку стану промисловості. Визначено тенденції розвитку промисловості у розрізі інвестиційного потенціалу. Указано на основні причини, що обумовлюють зазначений стан вітчизняної промисловості, та надано пропозиції щодо збалансованого розвитку.

Ключові слова: аналіз, промислове підприємство, промисловість, розвиток, збалансованість, капітальні інвестиції.

Постановка проблеми. Промисловий сектор відіграє ключову роль в економіці України, і показники його діяльності є ключовим фактором соціально-економічного розвитку. Глибоке розуміння структури і тенденцій у промисловому секторі має важливе значення для провідних фахівців з економіки та політиків, оскільки цей сектор має надзвичайний вплив на загальний стан здоров'я української економіки, у тому числі на її експортний потенціал. У таких умовах очевидною стає необхідність системних досліджень усього комплексу проблем промислового сектору економіки України та визначення шляхів подальшого розвитку в контексті збалансованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних економічних умовах функціонування промислових підприємств зростає роль аналізу факторів впливу на ефективність їхньої діяльності. Основні методологічні підходи до вивчення даної проблеми висвітлено в роботах Н.В. Афанасьєва, О.В. Раєвної, В.О. Василенко, В.С. Пономаренко, М.О. Кизима, О.І. Пушкаря, І.О. Богатирьова, І.В. Кононенко та ін. Ученими аналізуються причини, що впливають на розвиток промислової галузі та її фінансовий результат. Дослідження проблем та тенденцій розвитку економіки України знайшли своє відображення в працях В. Ляшенко [1], А. Корицова [2], Л. Мельника [3], Н.В. Тарасової, Л.П. Клименко, В.М. Ємельянова [4], Л.І. Федулової [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження динаміки економічного стану та перспектив збалансованого розвитку промисловості України залишається дискусійним серед сучасних науковців. Незважаючи на значний науковий доробок, дане

питання потребує більш детального дослідження та висвітлення не вирішених досі проблем, які гальмують збалансований розвиток промислової галузі України.

Мета статті полягає в виявленні основних характеристик розвитку економіки з позиції збалансованості, проведенні структурного аналізу розвитку економіки загалом та промисловості окремо, виявленні проблем і перспектив збалансованого розвитку промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток є важливою передумовою ефективності функціонування вітчизняних підприємств, суттєвою перевагою в конкурентній боротьбі та запорукою успіху, а ринкове середовище його функціонування є відображенням стану та динаміки економічних й соціальних процесів. Розвиток розглядається науковцями з різних аспектів.

Розвиток як процес змін відбувається під впливом реалізації політики певної світоглядної спрямованості. На макрорівні він проявляється в структурних змінах у господарському комплексі країни, зміні структури та функцій інституційного середовища, підходів до використання ресурсів тощо. Розвиток як процес зростання характеризується збільшенням кількісних параметрів об'єкта. На макрорівні це проявляється у збільшенні результативності виробничих процесів, зростанні обсягів ВВП, підвищенні рівня доходів на душу населення тощо. При цьому, як справедливо зауважує В. Винокуров, доцільно говорити про якість зростання, яке відображає ступінь утілення ресурсів у результативності, а також структуру ресурсів і способи їхнього комбінування і залежить від якості управління на всіх рівнях управлінської ієрархії [6].

Згідно з офіційними документами, збалансований розвиток розглядається як такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь. Системоутворюючим принципом збалансованого розвитку є принцип цілісності, який наголошує на необхідності цілісного комплексного підходу до вирішення екологічних, соціальних і економічних проблем [7]. Вищенаведене дає підстави розглядати збалансований (сталій) розвиток України як процес закономірних змін стану соціально-економічних систем, у ході яких формується оптимальне співвідношення між окремими складовими цієї системи, тобто здатність ефективно протистояти зовнішнім загрозам, використовувати нові можливості для зростання. Однак це відбувається тільки за умови взаємовигідної співпраці всіх елементів системи, яка продукує організаційну синергію.

Із метою виявлення причин, які впливають на збалансований розвиток промислових підприємств, проведемо структурний аналіз економічних показників. Спочатку проаналізуємо основні макроекономічні показники розвитку економіки України за 2010–2014 рр. (табл. 1).

З'ясувалося, що стан вітчизняної економіки як макросистеми характеризується розбалансованістю всіх її складових підсистем. За аналізований період спостерігалось стрімке падіння обсягів виробництва всіх основних видів економічної діяльності (крім сільського господарства). Відбувалося зростання інфляційного тиску на економіку, що супроводжувалося падінням реальних доходів населення та, відповідно, зниженням його купівельної спроможності.

Установлено, що основними цілями розвитку кожної країни є приріст ВВП на душу населення, науково-технічний розвиток, підвищення рівня життя та соціальних стандартів. За розрахунками, реальний ВВП у період 2010–2014 рр. знизився за підсумками 2014 року на 6,8%, а номінальний ВВП у звітному періоді дорівнював 1 566,7 млрд. грн. і порівняно з 2013 р. збільшився на 6,9%.

Після дворічної тенденції утримання споживчої інфляції на низькому рівні в 2014 р. відбувся стрімкий розвиток інфляційних процесів, що супроводжував початок економічних реформ. За підсумками 2014 р. споживчі ціни зросли на 24,9% унаслідок девальвації гривні, підвищення адміністративно регульованих цін і стрімкого зростання інфляційних очікувань. У 2014 р. відбулося зростання індексу цін виробників, яке

за підсумком року становило 31,8%. Даний показник різко збільшився відносно 2013 р. на 30,1, тоді як реальна заробітна плата впала до позначки від'ємного показника 6,5 (рис. 1).

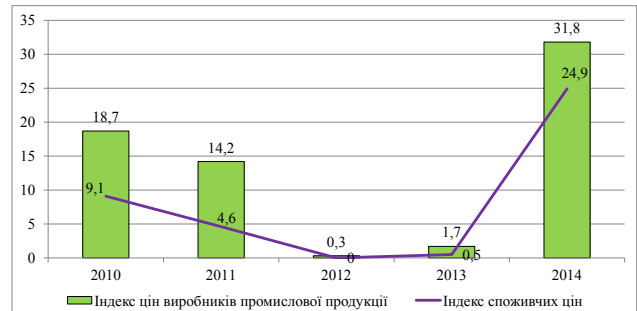

Рис. 1. Динаміка зміни індексів споживчих цін та цін виробників промислової продукції в Україні за 2010–2014 рр., %

Джерело: складено автором

Промисловість складає велику частку в загальному обсязі виробництва, у середньому до 37%. Складні умови, в яких опинився промисловий комплекс України у 2014 р., стали наслідками поєднання світової фінансової кризи та внутрішніх проблем у зв'язку з воєнними діями на сході країни. Водночас високий урожай зернових, зібраний аграріями в звітному році, та лібералізація умов доступу вітчизняних товарів на ринки ЄС мали позитивний вплив на економіку країни (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка темпів зростання промислової та сільськогосподарської продукції за 2010–2014 рр., %

Джерело: складено автором за [9]

Результати аналізу доводять, що підтримували економічну активність в Україні в 2014 р. високі показники аграрного сектору. Сприятливі погодні умови вирощування та збирання зернових куль-

Основні макроекономічні показники України [8]

Таблиця 1

Показники	Темпи приросту (зниження), %				
	2010	2011	2012	2013	2014
Номінальний ВВП (у фактичних цінах), млрд. грн.	1 082,6	1 302,1	1 411,2	1 465,2*	1 566,7
Реальний ВВП (у постійних цінах 2007 р.)	4,1	5,2	0,3	0,0*	-6,8
Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року)	9,4	4,6	-0,2	0,5	24,9
Індекс цін виробників промислової продукції (до грудня попереднього року)	18,7	14,2	0,3	1,8	31,8
Рівень безробіття населення працездатного віку за методологією МОП, %	8,8	8,6	8,1	7,7	9,7
Реальна заробітна плата	10,2	8,7	14,4	8,2	-6,5

*Макроекономічні показники за 2014 р. і окремі дані за 2013 р. надано без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополь

тур у цьому році забезпечили збільшення їхньої врожайності. Як результат, за рік було зібрано 63,9 млн. т зернових культур, що на 2,5% перевищило рекордний урожай 2013 р. Збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва за 2014 р. становило 2,8%.

У промисловості, навпаки, відбулося руйнування виробничих потужностей й транспортної інфраструктури, що призвело до падіння обсягів промислового виробництва за останній рік на 10,1% (рис. 3). Аналіз показав, що найбільші показники обсягів реалізації припадають на переробну промисловість та постачання електроенергії. У переробній промисловості виділяються виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів і металургійне виробництво. І, навпаки, у машинобудуванні у 2014 р. відбулося падіння даного показника.

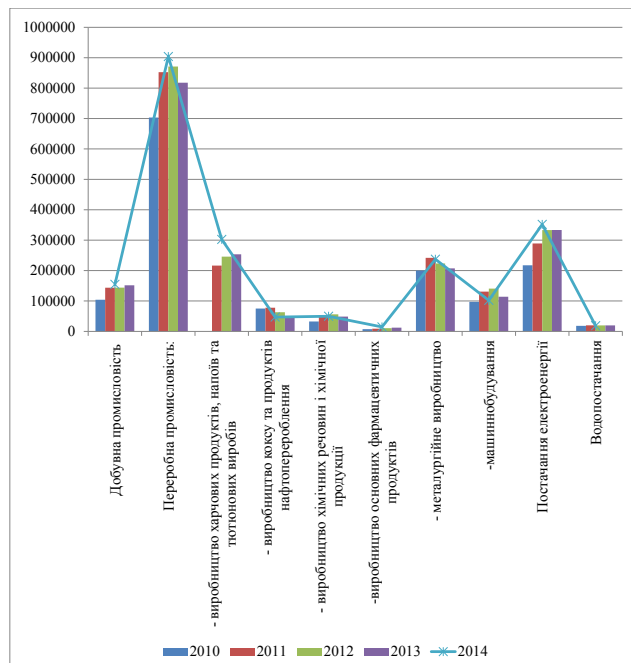

Рис. 3. Динаміка зміни обсягів реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) в Україні за видами економічної діяльності в 2010–2014 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за [10]

Погіршення процесів реалізації промислової продукції в 2010–2014 рр. супроводжується падінням фінансових результатів їхньої діяльності (табл. 2).

Таблиця 2
Фінансовий результат промисловості України за 2010–2014 рр.

Роки	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
	фінансовий результат, млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств
2010	50070,6	57,0	38475,9	43,0
2011	82204,1	60,8	50242,5	39,2
2012	67565,4	60,7	64973,0	39,3
2013	64470,8	62,3	68651,9	37,7
2014	59910,7	62,4	238641,6	37,6

Джерело: складено автором за [11]

У ході аналізу встановлено, що кількість підприємств, отримавших прибуток, зростає впродовж аналізованого періоду, а кількість збиткових – скорочується. Проте за вартісним виміром відбуваються процеси суттєвого скорочення прибутку підприємств промислового сектору (рис. 4).

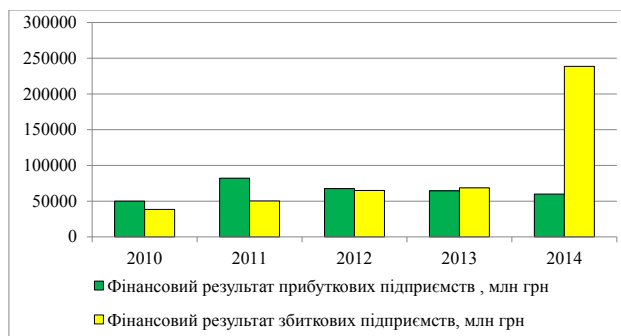

Рис. 4. Динаміка змін фінансового результату прибуткових та збиткових промислових підприємств України за 2010–2014 рр., млн грн

Джерело: складено автором

Упродовж 2010–2012 рр. фінансовий результат прибуткових промислових підприємств перевищував рівень збиткових. І навпаки, у період 2013–2014 рр. рівень збитку промислових підприємств стрімко зростає. Так, у 2014 р. фінансовий результат збиткових підприємств перевищив прибуток на 178 730,9 млн. грн., а відносно 2013 р. збитки в 2014 р. збільшились на 169 989,7 млн. грн. Детальний опис розподілу чистого прибутку (збитку) підприємств України за видами промислової діяльності за аналізований період наведено на рис. 5.

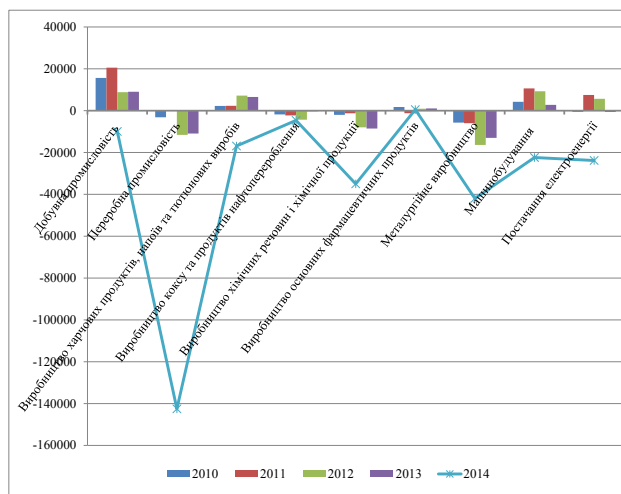

Рис. 5. Динаміка змін чистого прибутку (збитку) підприємств України за видом промислової діяльності за 2010–2014 рр., млн грн

Джерело: складено автором за [11]

Аналіз доводить, що на кінець 2014 р. майже всі підприємства перебувають у збитковому стані (крім виробництва фармацевтичних продуктів). Так, зростання збитків у 2014 р. відносно 2013 р. відбувалося в наступних підприємствах промислового сектору економіки України:

- 1) добувна промисловість – на 18 990,0 млн. грн.;
- 2) переробна промисловість, зокрема: металургійне виробництво – на 28 926,5 млн. грн.; вироб-

ництво коксу та продуктів нафтопереробки – на 4 355,1 млн. грн.; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – на 26 467,6 млн. грн.;

3) постачання електроенергії – на 23 211,4 млн. грн.

Рентабельність підприємств є одним із найвагоміших показників оцінювання ефективності функціонування підприємств будь-якої сфери діяльності. Із метою оцінювання рівня прибутковості підприємств промисловості наведемо динаміку показника рентабельності операційної діяльності (рис. 6).

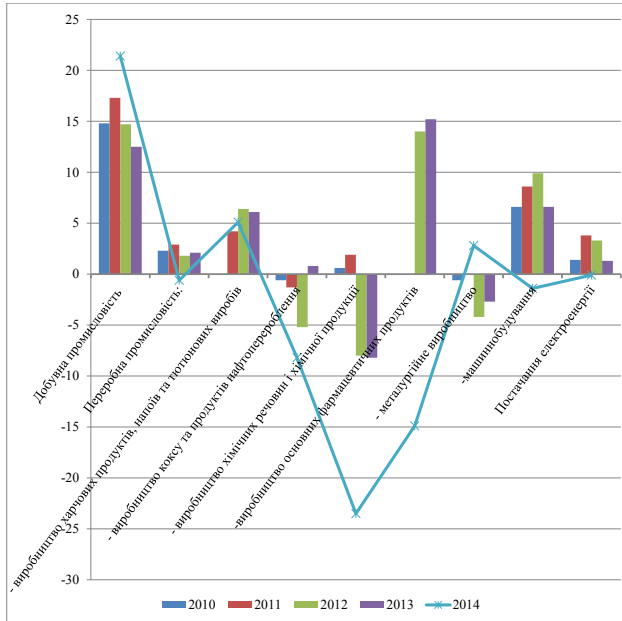

Рис. 6. Динаміка зміни рентабельності операційної діяльності підприємств України за видами промислової діяльності за 2010–2014 рр., %

Джерело: складено автором за [12]

Здатність до інвестування визначається передусім фінансовими можливостями суб'єктів господарювання, а вони різко погіршилися через зниження обсягу реалізації промислової продукції і падіння валового внутрішнього продукту. Це

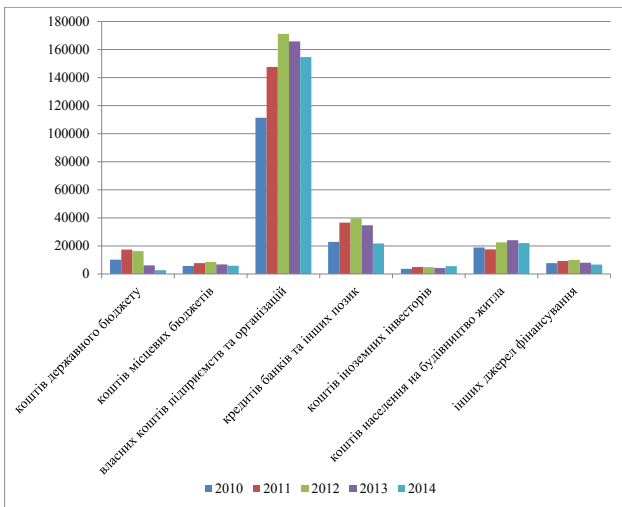

Рис. 7. Динаміка змін капітальних інвестицій промислових підприємств України за джерелами фінансування за 2010–2014 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за [12]

порушило приток інвестиційного капіталу в нашу країну. Проаналізуємо динаміку капітальних інвестицій у діяльність промислових підприємств України за джерелами фінансування за 2010–2014 рр. (рис. 7). Установлено, що держава та її фінансовий ринок не в змозі забезпечити промисловість необхідним обсягом фінансових ресурсів, їхній обсяг поступово скоротився за аналізований період, тому підприємства самостійно вирішують свої фінансові проблеми.

Із метою виявлення рівня інвестиційної привабливості проаналізуємо рух капітальних інвестицій промислових підприємств України за видами промислової діяльності за 2010–2014 рр. (рис. 8).

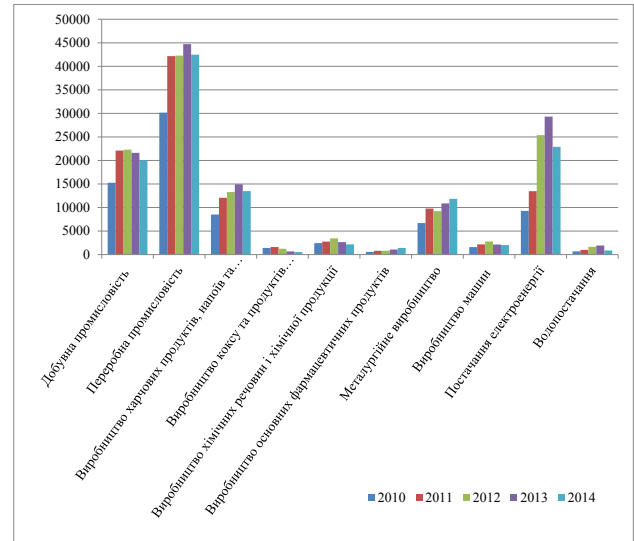

Рис. 8. Динаміка змін капітальних інвестицій промислових підприємств України за видами промислової діяльності за 2010–2014 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за [12]

Із рис. 7 видно, що капітальні інвестиції в секторі промисловості економіки України різко скоротились у 2014 р. (із 97 574,1 млн. грн. у 2013 р. до 86 242 млн. грн. у 2014 р.). Проте у 2014 р. тільки металургійна промисловість продовжувала отримувати капітальні інвестиції з метою поліпшення діяльності (із 10 875 млн. грн. у 2013 р. до 11 833,6 млн. грн. у 2014 р., що на 958,6 млн. більше). Такий стан спровокував значне падіння індексу обсягів промислової продукції в Україні з 100,3% у 2013 р. до 74,3% у 2014 р.

Висновки. Таким чином, погіршення економічних й соціальних процесів характеризується незадовільним станом макроекономічних показників економіки України та окремо промисловості. Проведений аналіз засвідчує, що промислові підприємства України функціонують у нестабільному економічному середовищі внаслідок воєнних подій на східних теренах нашої країни. Це підтверджується зростаючим рівнем збиткових підприємств, зниженням індексу промисловості, обсягу реалізованої продукції та рентабельності, а також спадом інвестиційної активності.

Результати досліджень доводять, що стабільність діяльності промислових підприємств України порушена з позиції їхньої збалансованості. У процесі виявлення дестабілізуючих факторів визначаються такі: зменшення обсягів іноземних замовлень на виробництво продукції (експортного попиту); зростання відпускних цін на продукцію промисловості;

уповільнення темпів зменшення кількості працівників на промислових підприємствах; зниження впливу таких стримуючих виробничих чинників, як фінансові обмеження та недостатній попит; розрив виробничих міжрегіональних зв'язків через воєнне протистояння на сході країни. Є очевидним наступний висновок: скорочення основних показників діяльності погіршило конкурентоспроможність вітчизняної промисловості, оскільки, за оцінками експертів, у глобальній економічній кризі економіка України втратила найбільше.

Наявність негативних тенденцій розвитку промисловості в Україні змушує вітчизняні підприємства самостійно вирішувати свої проблеми. Керівники підприємств із метою виходу на нові ніші світового ринку приймають кардинальні рішення щодо технічного переозброєння, реконструкції, підвищення інноваційної активності та кадрового забезпечення. Такі управлінські заходи приведуть до покращання якості та модернізації продукції, що дозволить вивести її на новий рівень та стати конкурентоспроможними в майбутньому.

Список літератури:

1. Ляшенко В.І. Регулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути / В.І. Ляшенко. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – 668 с.
2. Кориков А.М. Основы системного анализа и теории систем / А.М. Кориков, Е.Н. Сафьянова ; под ред. Ф.П. Тарасенко. – Томск : ТУ, 1989. – 208 с.
3. Основы стійкого розвитку : [навч. посібник] / За заг. ред. проф. Л.Г. Мельника. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с.
4. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : [монографія] / Н.В. Тарасова, Л.П. Клименко, В.М. Ємельянов [та ін.]. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.
5. Федулова Л.І. Тенденції та перспективи розвитку промисловості України / Л.І. Федулова // Економіка промисловості. – 2008. – № 4. – С. 65–81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2008_4_10.
6. Винокуров В.А. Качество менеджмента – основа современной управленческой парадигмы / В.А. Винокуров // Менеджмент в России и за рубежом. – 2006. – № 6. – С. 9–19.
7. Пріоритети національної стратегії збалансованого (сталого) розвитку України: погляд НУО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nesu.org.ua/upl/sd-priorities-ref1.pdf>.
8. Огляд економіки України. Реальний сектор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.
9. Державний комітет статистики України. Основні показники соціально-економічного розвитку України (2010–2014 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Державний комітет статистики України. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності (2010–2014 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Державний комітет статистики України. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами промислової діяльності (2010–2014 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Державний комітет статистики України. Капітальні інвестиції підприємств за видами промислової діяльності (2010–2014 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Кузьміна Е.В.

Приазовский государственный технический университет

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТТЯ ПРОМИШЛЕНИХ ПІДПРИЯТТІЙ УКРАЇНИ С ПОЗИЦІЇ ІХ СБАЛАНСИРОВАННОСТІ

Резюме

Рассмотрены теоретические аспекты характерных черт развития на макроуровне. Установлена сущность процесса сбалансированного развития экономики как системы, производящей организационную синергию. Осуществлен комплексный анализ развития экономики Украины и обозначено место промышленности в реальном секторе экономики. Проведена структурная оценка состояния промышленности. Определены тенденции развития промышленности в разрезе инвестиционного потенциала. Указаны основные причины, обуславливающие указанное состояние отечественной промышленности, и даны предложения по устойчивому развитию.

Ключевые слова: анализ, промышленное предприятие, промышленность, развитие, сбалансированность, капитальные инвестиции.

Kuzmina O. V.

Pryazovskyi State Technical University

STRUCTURAL ANALYSIS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE FROM THE POSITION OF BALANCE

Summary

The article dealt with the theoretical aspects of the characteristics of development at the macro level. It determines the essence of sustainable process development of the economy as the system which produces organizational synergy; provides with the complex analysis of economic development of Ukraine and outlines the real position of industry in the economy; carries out a structural assessment of the industry; points out on the main reasons which specify the state of the domestic industry and presents projected scenarios of sustainable development.

Keywords: analysis, industrial enterprise, industry, development, balance, capital investment.